GUZE' DIMECH DEBONO

KIF m'ilux fl-Istampa u minn fuq ir-Rediffusion issemma shih, Gużè Dimech DeBono għalaq l-erbgħin sena tal-karriera tiegħu.

Hu twieled f'Birkirkara nhar l-20 ta' Ottubru, 1906, u kellu biss 11-il sena meta rnexxielu jara l-ewwel kitba tiegħu mxandra f'waħda mill-gazzetti tagħna.

F'dak iż-żmien il-kitba miż-żgħar kienet hekk rari li meta kien imur bl-artikoli tiegħu għand l-Edituri, huma kienu jibagħtu jsellu miegħu stess għas-Sur Dimech DeBono billi qatt ma kienu jobsru li l-awtur m'huwiex ħaddieħor ħliefu.

Imma meta xi kittieba ndunaw min kien, huma ma ħamlux jaraw daqsxejn ta' tfajjel jingħadd fil-lista tagħhom.

B'danakollu hu baqa' jikteb, u jingħoġob fil-kitba tiegħu b'mod li wera bid-dieher kemm tassew il-pinna, bħala arma aqwa mix-xabla, mhix monopolju ta' xi klassi jew oħra biss.

Sa minn kmieni nsibu lil Juann Mamo, kittieb ta' "Ulied in-Nanna Venut fl-Amerchi" jinnotalu l-ħeġġa tiegħu flimkien ma' ħiltu, għalkemm meta semmieh ma riedx kieku jitlef l-istil satiriku tiegħu.

Għall-ewwel hu kien jikteb bil-Malti, imma aktar tard hu ma naqasx jagħmel l-istess bl-Ilsna Ingliż u Taljan meta xi drabi mhux ukoll bil-Franċiż.

Għalhekk moqdi tajjeb b'dawn l-Ilsna barranin, fl-1929 insibuh jifrex il-kitba tiegħu fl-istampa ta' artijiet oħra ħalli jkompli dejjem iwassal isem Malta sa fl-ibgħad imkejjen tad-dinja.

U hemm il-pinna tiegħu ġiet milqugħa tajjeb ħafna. Fost l-oħrajn hu magħruf biżżejjed kif J. W. Rodger ta' Porthcawl kien l-ewwel wieħed li faħħar ix-xogħol tiegħu "King and Catholic Malta" li l-kittieb pajżan tagħna kiteb fil-"Western Mail" tal-21 taa 'Jannar 1929, sewwa sew bħala tweġiba lilu.

B'xogħol ieħor tiegħu jismu "Malta for Films" ,u mxandar fl-"Evening World" ta' Newcastle nhar id-19 ta' Novembru ta' l-istess sena hu kellu ħila jħajjar lill-kumpannija Ingliża "J. J. Murray & Co." biex ġiet fostna u għamlet film ta' sagħtejn magħruf bl-isem: "Malta the Island of Sunshine and Health" u li fih hu nnifsu jidher ħiereġ minn Sant'Anton.

Terġa' skond stqarrija editorjali magħmula fil-ħarġa ta'

Frar, 1930, ir-rivista "Holidays" ta' Londra xandret il-kitba tiegħu "Drawing Film Producers' Attention to Malta" bħala l-waħda magħżula u mhux bħala l-waħda li ma kienx hemm bliefha dwar Għiritna.

Hekk ukoll ix-xogħol tiegħu "Undulant Fever and its Misnomers", kif minnu nkiteb għall-"Medical Times" ta' Londra f'Jannar, 1950, kien ġie magħdud fost il-protesti kbar. U mhux ta' b'xejn li ħafna riedu jkunu jafu jekk huwiex xi bniedem tal-mediċina.

Għall-kitba tiegħu "Roman Catholic Malta and Unsuccessful Protestant Propagation", imxandra f'dawk l-istess żminijiet ġewwa li "Stella Maris" ta' Londra, il-Kontessa Polakka Eleonor Rostunde de Hans Murphy, waħda mill-oraturi ta' Hyde Park, kienet qalet li hi tassew miktuba minn "veru Kavalier ta' Malta".

Minħabba bosta kitba oħra tiegħu fl-istampa ta' kemm-il Kontinent, ġara li l-Kumitat Ingliż ta' l-Esperanto ried joffrilu għamla ta' "scholarship" f'dak l-Ilsien, kif ukoll li l-Papa ġie li bagħatlu l-Barka Apostolika tiegħu, u oħrajn weġġħuh mod ieħor.

Imma b'danakollu Ġużè Dimech DeBono baqa' dejjem iħobb jikteb b'Ilsien Art twelidu.

Bih huwa kiteb it-tliet kotba tiegħu: "Is-Santwarju tal-Madonna tal-Herba", "Dun Gejtanu Mannarino" u "Il-Hajja ta' Sta Liena" — l-ewwel tnejn li xxandru kemm-il darba u l-aħħar wieħed li tfaħħar sa minn fuq il-pulptu.

Aktar fil-qosor kiteb "L-Istorja tal-Madonna tal-Minsija", "L-Istorja tal-Madonna tas-Saħħa", "L-Istorja ta-Vara Artistika ta' Sta Liena", "Il-Hajja ta 'Sta Venera" ,"Il-Hajja ta' San Servolo", jiġifieri l-Qaddis li l-qima lejh ġiet mibdija minnu kontra l-mard tal-paraliżi infantili.

Fl-1931 insibu lill-"Osservatore Romano", l-organu semiuffiċjali tal-Vatikan, isemmih bħala l-kittieb li l-pinna tiegħu ħolqot tlugħ ta' mafkar lil Dun Gejtanu Mannarino.

Ma' dan kollu, drabi oħra l-pinna tiegħu rnexxielha wkoll tħajjar lill-Gvernijiet isemmu toroq għall-istess eroj u Maltin oħra magħrufa.

U m'għandniex għalfejn nistagħġbu għax il-qofol tal-kitba tiegħu hu fil-kamp storiku.

Barra milli għen kittieba oħra jiktbu l-istorja ta' subborg twelidu, hu nnifsu beda jxandar "Deskrizzjoni Storika ta' Birkirkara" fil-Perijodiku "San Ġużepp", u li mbagħad ġiet mitluba biex tixxandar ukoll f'għamla ta' ktieb.

Maż-żmien hu laħaq il-kittieb ewlieni ta' "L-Istorja tas-Santwarji Marjani f'Artna" li kienet tixxandar fil-Perjodiku "Il-Madonna ta' Pinu".

Fil-"Il-Pronostku Malti", fl-"Almanakk Profetiku" u fl-"Almanakk tad-Dar ta' San Ġużepp, Malta", barra milli wkoll f'bosta ġurnali u rivisti hu kiteb bijografiji ta' bosta Nies Kbar Maltin.

Madankollu minn fuq ir-Rediffusion u saħansitra wkoll minn fuq il-B.B.C. hu għamel l-istess.

Kemm għandu ħila jikteb dawn il-bijografiji, hu biżżejjed li wieħed jitħajjar jerġa' jaqra l-bijografija ippersonifikata tal-ferrovija f'Artna, imxandar f'dan il-Qari, f'Ġunju tas-sena 1951.

Mill-banda l-oħra l-istudju kbir, li dejjem wera fil-bosta bijografiji u deskrizzjonijiet storiċi minnu mxandrin matul l-erbgħin sena tal-karriera letterarja tiegħu, ikompli jidher minn tagħrif ġdid li sikwit ta lill-qarrejja tiegħu.

Hekk ngħidu aħna qabel ma kiteb hu, ħadd mill-kittieba l-oħrajn kollha ma kien jaf sew post it-twelid ta' l-Inventur Malti Mikiel-Anġ. Sapiano.

Mill-kitba tiegħu sirna nafu li x'aktarx kien hemm Papa mwieled Malta; sirna nafu li l-ewwel ħolqien tar-Red Cross sar minn San Kamillu de Lellis flimkien ma' wieħed Malti jismu Bjaġju de Oppertis, u sirna nafu bi ġrajjiet oħra li qajla kienu magħrufin qabel, fost dawn li John Pass, illi sawwar il-"Liberty Bell" Amerikana, kien il-Malti Ġanni Pace; li l-Emir Abd-el-Kader t'Asmara kien il-Malti Ġużeppi Saliba; u li l-Malti Indri Borg kien li webbel lill-Ingilterra jkollha l-akbar sehem fil-Kanal tas-Swejż.

Imma biex fil-festa ewlenija ta' subborg twelidu hu jkun jista' jikteb ukoll xi vrus b'ġieh il-Qaddisa Titulari hu tgħallem ukoll il-poeżija.

Mill-1918 'l hawn, jiġifieri sa minn meta kellu 12-il sena, hu dejjem seħħ fehemtu, xi drabi bi vrus li ma huma xejn bħal tas-soltu kif f'sena minnhom ried juri fl-istess hin

fl-għana ta' Lsienna xejn inqas minn f'Ilsna oħra fl-"omonimi" billi irrimaħom bi kliem li jinstama' l-istess imma li ma jfissirx, u ġie li wkoll, ma jinkitibx l-istess. F'sena oħra kiteb vrus li meta kull wieħed minnhom jinqara sa nofsu jiġi tifħir lil Kostantinu l-Kbir, u kull meta jinqara regulari minn tarf sa tarf jiġi tifħir lil Ommu Santa Liena.

L-Innu li E.B. Vella fli "Storja ta' Birkirkara bil-Kolleġġjata Tagħha" paġna 499 isemmi li Ġużè Dimech DeBono kiteb għall-Banda Sant'Elena fl-1928 jista' jkun il-wieħed li hu kiteb bit-Taljan, u jista' wkoll ikun l-ieħor bil-Malti li għall-istess okkażjoni tal-festi ċentinarji ta' Santa Liena kien kiteb fl-istess sena. Kopja ta' dan l-Innu tiegħu bil-Malti tidher fl-armar tal-festi ġewwa Birkirkara. Minn xi żmien 'l hawn beda jxandar "Antoloġija Elenjana" minsuġa minn xogħlijiet ta' l-aħjar kittieba Maltin u Għawdxin.

Artikoli oħra interessanti tiegħu huma: "Santa Liena fl-Istorja ta' l-Orjentazzjoni u l-Filosofija", "Santa Liena u Agrippina fit-Trobbija ta' l-Ulied", "L-Ordni Kostinjan ta' San Ġorġ".

Għax m'għandniex xi ngħidu, jekk bħala Malti jħobb jikteb dwar Malta kollha u b'ġieh Malta kollha, hekk ukoll bħala Karkariż hu jispeċjalizza fil-kitba tiegħu dwar Birkirkara u l-Qaddisa Patruna ta' Birkirkara.

Mhux ta' b'xejn li l-kitba tiegħu dwar il-qima lejn S. Liena fil-Gżejjer tagħna mxandra f'dan l-istess organu ta' "L-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti" f'Ġunju, 1928, ġibdet l-attenzjoni ta' Mario Agius li semmiha fil-paġna 12 tal-ktieb "Is-SS.mu Salvatur f'Malta".

Hekk ukoll għamlu l-Prof. Ġużè Galea, Ġużè Chetcuti, K. Vella Haber u Mary Meylaq f'kitba oħra tagħhom.

Fuq kollox hu kien li ħaddem sħiħ il-pinna tiegħu sakemm inħolqot korrispondenza uffiċjali bejn Malta u l-Ingilterra biex lis-subborg twelidu jingħata t-titlu ta' belt—"George Town" sewwa sew bħalma l-Istorja tgħidilna li hekk ġara qabel ma' distretti oħra ta' Malta u Għawdex.

Minħabba l-pinna soda tiegħu ġie mistieden u mħolli jieħu sehem f'bosta Akkademji u Ġabriet Letterarji b'sodisfazzjoni kbir ta' kulħadd.

* * *